

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hızır Asrav
<https://orcid.org/0000-0002-8675-4318>
Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kırıkkale/ TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

İkameli Ölümüne Bağlı Tasarruflar Substituted Testamentary Disposals

ÖZET

Ölümüne bağlı tasarruflar maddi anlamda ölümüne bağlı tasarruflar ve şekli anlamda ölümüne bağlı tasarruflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi anlamda ölümüne bağlı tasarruflar ise çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Koşula ve yüklemeye bağlı tasarruflar, mirasçı atama, belirli mal bırakma, yedek mirasçı atama, vasiyeti yerine getirme görevlisi atama, art mirasçı atama ve art mirasçı atama öğretide “ikameli ölümüne bağlı tasarruf” sınıflandırması altında ele alınmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki maddi anlamda ölümüne bağlı tasarruflar çeşitli şekillerde ortaya çıksa da ikame, bağımsız bir ölümüne bağlı tasarruf (kazandırma) değildir. Buna ek olarak maddi anlamda ölümüne bağlı tasarruflarda süje hem kişiler hem de eşyalar olabilirken ikameli ölümüne bağlı tasarruflarda yalnızca kişiler süje olarak kabul edilir. Bu bakımdan ikame, ölümüne bağlı kazandırmayı sınırlayıcı bir etki yaratır. Zira ikameli ölümüne bağlı tasarrufla bir başkasının yerine ya da bir başkasının ardından mirasçılık elde edilir. Bu bakımdan mirasbırakan, yedek ya da art mirasçı atamak suretiyle ikameli ölümüne bağlı tasarruf yapabilmektedir. Mirasbırakanın açıkça ikame yapmadığı ancak ölümüne bağlı tasarrufun sonucunda bir ikamenin ortaya çıkması halinde de ikameli ölümüne bağlı tasarrufun varlığından söz etmek mümkündür. Çalışmamızda, yedek ve art mirasçı atama kavramları detaylarıyla ele alınmış ve her iki tasarrufa ilişkin hükümler ve sonuçlarıyla birbirleriyle karşılaştırılabilir olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mirasbırakan, ikame, art mirasçı, yedek mirasçı.

ABSTRACT

Testamentary dispositions are divided into two as testamentary dispositions in the material sense and testamentary dispositions in the formal sense. Substantive testamentary dispositions may arise in various forms. Examples such as dispositions subject to conditions and obligations, appointment of heirs, leaving certain property, appointment of a substitute heir, appointment of a will executor, appointment of a successor heir are examples of dispositions in the material sense, which are not limited in number. Among these dispositions, appointment of a substitute heir and appointment of a successor heir are considered under the classification of ‘substituted testamentary dispositions’ in the doctrine. However, it should be noted that, although testamentary dispositions in the material sense occur in various ways, substitution is not an independent testamentary disposition (acquisition). In addition, while both persons and things can be the subject in the substantive testamentary dispositions, only persons are considered as the subject in the substituted testamentary dispositions. In this respect, substitution creates a limiting effect on the testamentary disposition. This is because, with substituted testamentary dispositions, inheritance is obtained in place of another person or after another person. In this respect, the heir may make substitutionary testamentary dispositions by appointing substitute or successor heirs. It is also possible to talk about the existence of a substituted testamentary disposition in cases where the heir does not make an explicit substitution, but a substitution occurs as a result of the testamentary disposition. In our study, the concepts of substitute and successor heir appointment are discussed in detail.

Keywords: Heir, substitution, successor heir, substitute heir.

1. GİRİŞ

Kişilerin ve eşyaların birbirleri yerine geçmeleri miras hukukunda sıkça rastlanan bir durumdur. İkame, bağımsız bir ölüme bağlı kazandırma olmayıp ölüme bağlı bir kazandırmaya eklenen bir sınırlayıcıdır. Yani ikame yoluyla mirasçılık bir başkasının yerine ya da onun ardından mirasçılık anlamına gelmektedir ve kazandırmanın kendisi demek değildir (Serozan ve Engin, 2008, s. 282.). Mirasçı atanması ve belirli mal vasiyeti tasarruflarında yapılabilecek ikameler konusunda hukukumuzda (TMK md. 520-525) Roma Hukukunda ve müşterek hukukta olduğu gibi iki tür ikame kabul edilmiştir. Bunlar; yedek mirasçı atama (alelade -Olağan- ikame) ve art mirasçı atamadır (fevkalade ikame) (İmre ve Erman, 2004, s. 139). Miras bırakan yedek ve art mirasçı atayarak ikameli ölüme bağlı işlem yapabilmektedir (Engin, 2003, s. 19).

Eski Medeni Kanunu'nda yedek mirasçı atanması için 'alelade ikame' (EMK md. 467) art mirasçı atanması için de 'fevkalade ikame' (EMK md. 468) kavramları kullanılmaktaydı. Çalışmamızda bu kavramlar ve hükümleri incelenecektir.

2. YEDEK MİRASÇI ATAMA (ALELADE -OLAĞAN- İKAME)

2.1. Genel Olarak

Türk Medeni Kanunu md. 520'de düzenlenmiş olan yedek mirasçı atamada, miras bırakan mirasçı ya da vasiyet alacaklısı olarak tayin ettiği kimsenin kendisinden önce ölümü, mirası reddi, mirastan yoksunluk ve ıskat ya da bozucu şartın gerçekleşmesi gibi nedenlerle mirasçı olamaması durumunda, onun yerine kimin geçeceğini belirlemektedir. Örneğin; "A'yı terekemin 1/5 için mirasçı atıyorum (ya da A'ya otomobilimi vasiyet ediyorum). A'nın mirasçı (ya da vasiyet alacaklısı) olamaması durumunda B mirasçı (ya da vasiyet alacaklısı) olacaktır." şeklindeki bir tasarruf yedek mirasçı atamadır (Dural ve Öz, 2011, s. 166; Oğuzman, 1972, s. 154; İmre ve Erman, 2004, s. 139; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 289; İnan vd. 2008, s. 242; Antalya, 2009, s. 207; Ayan, 2009, s. 102; Serozan ve Engin, 2008, s. 282; Öztan, 2008, s. 258). Örnekten de anlaşılacağı üzere söz konusu bu yedek mirasçılar, külli halef (atanmış miracı) olabileceği gibi, cüzi halef de (vasiyet alacaklısı) olabilirler (Antalya, 2009, s. 206; Öztan, 2008, s. 259; Arbek, 2007, s. 38; Aybay, 2002, s. 44; Serozan ve Engin, 2008, s. 282).

Türk Medeni Kanunu md. 520'de ölüm ya da mirasın reddi hallerinde yedek mirasçının hak sahibi olacağı öngörülmektedir. Ancak öğretilerdeki baskın görüşe göre mirasçılığı düşüren diğer bütün hallerde de (mirastan yoksunluk, ıskat, feragat ya da lehine olan ölüme bağlı tasarrufun iptali) asıl mirasçının miras hakkına nail olamamasıyla yedek mirasçı atama hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmektedir (Oğuzman, 1972, s. 154; Ayiter, 1978, s. 80; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 289; Aybay, 2002, s. 44; İmre ve Erman, 2004, s. 139; Arbek, 2007, s. 38; İnan vd. 2008, s. 243; Serozan ve Engin, 2008, s. 282; Ayan, 2009, s. 103; Dural ve Öz, 2011, s. 167). Örneğin; miras bırakan vasiyetnamesinde "A'yı terekemin 1/6'sı için mirasçı atıyorum. A herhangi bir sebeple mirasçım olamazsa onun yerine B'yi atıyorum." demişse ve yoksunluk sebeplerinden biri gerçekleştiği için A mirasçı sıfatını kazanamazsa, yoksunluk TMK md. 520'de belirtilmemiş olmasına rağmen B mirasçı olur.

Miras sözleşmesi ile lehine tasarruf yapılan kimsenin miras bırakandan önce ölmesi durumunda, onun yerini mirasçılarının alacağına kararlaştırılmasına bir engel olmayıp, bu halde de TMK md. 520 anlamında yedek mirasçı atama söz konusudur (Dural, 1980, s. 207).

Art mirasçı atamadan farklı olarak, yedek mirasçı atamada sayı yönünden bir sınırlama yoktur. Miras bırakanın birden fazla kişiyi yedek mirasçı ataması durumunda, bu kişiler birlikte ya da belirli bir sıraya göre mirasçı olurlar. Bunu tespit edebilmek için miras bırakanın tasarrufuna bakmak ve bu konudaki irade beyanını yorumlamak suretiyle miras bırakanın gerçek amacının anlaşılması gerekir (Aybay, 2002, s. 43; İmre ve Erman, 2004, s. 140; İnan vd. 2008, s. 243; Antalya, 2009, s. 208; Ayan, 2009, s. 103; Dural ve Öz, 2011, s. 168).

Birden fazla lehine kazandırma yapılan kişinin bulunduğu tasarrufta, yedek mirasçılığın mı yoksa art mirasçılığın mı olduğu miras bırakanın yorumuyla belirlenmeli, tereddüt halinde yedek mirasçılığın bulunduğu kabul edilmelidir. Miras bırakanın yedek mirasçılığı mı, birlikte mirasçılığı mı istediği anlaşılıyorsa ve birden çok kişi birbirinin alternatifini gösterilmişse, yedek mirasçı atanmış olduğu kabul edilmelidir. Ancak kimin mirasçı olarak atandığı anlaşılıyorsa mirasçılarını birlikte ve kural olarak eşit mirasçı saymak en uygun çözümdür (Engin, 2003, s. 60 vd.).

2.2. Yedek Mirasçı Atamanın Hükümleri

Yedek mirasçı atamanın temel işlevi yasal mirasçılığın, özellikle de devletin mirasçılığının devreye girmesini engellemektir. Zira mirasçı olamayan iradi mirasçının yerini, onun kendi mirasçıları alır (Dural, 1980, s. 140; Serozan ve Engin, 2008, s. 283; Antalya, 2009, s. 209). TMK md. 520, lehine tasarruf yapılan kimsenin, ölüme bağlı tasarrufta öngörülen hakkı elde edememesi durumunda, onun yerini yasal mirasçının alacağı kuralına bir istisna getirmekte ve miras bırakana terekesi üzerinde daha geniş bir tasarruf imkânı tanımaktadır (Ayiter, s. 81; Arbek, 2007, s. 38; Ayan, 2009, s. 103; Dural ve Öz, 2011, s. 167). Ancak belirtmek gerekir ki yedek mirasçı atanıp ta herhangi bir sebeple mirasa hak kazanamayana halef olacak mirasçılar saklı pay sahipleriye böyle bir durum söz konusu olmaz (Dural ve Öz, 2011, s. 167).

Yedek mirasçı atamanın bulunduğu hallerde, mirasçı ya da vasiyet alacaklısı olması gereken kişi herhangi bir nedenle bu sıfatı kazanamazsa onun yerini yedek olarak atanan kişi ya da kişiler alır (Ayan, 2009, s. 103). Yani miras bırakan ölüme bağlı tasarruf yaptığı kişinin bundan yararlanamaması olasılığını göz önünde bulundurarak onun yerine geçmek üzere ikinci bir kişiyi tayin etmektedir. Bu sebeple yedek mirasçının hakkının geciktirici şarta bağlandığı sonucuna varılmıştır (Dural ve Öz, 2011, s. 168; İmre ve Erman, 2004, s. 139-140; Antalya, 2009, s. 206; Ayan, 2009, s. 103).

Yedek mirasçının mirasa ehil olabilmesi için, miras bırakanın ölümünde hayatta olması yeterli olup, ayrıca yedek mirasçılığa esas olan olayın gerçekleştiği anda sağ olması gerekmektedir (Dural ve Öz, 2011, s. 168). Çünkü yedek mirasçı atamada, yedek olarak atanan mirasçı ya da vasiyet alacaklısı olma sıfatı mirasın açıldığı tarihten itibaren başlar (İnan vd. 2008, s. 243). Ancak bu düzenleme emredici nitelik taşımadığı için miras bırakan ölüme bağlı tasarrufta aksini öngörebilir (Ayan, 2009, s. 103).

Yedek mirasçı olarak atanan kişi, asıl mirasçının değil, miras bırakanın mirasçısıdır. Bu sebeple miras bırakanın asıl mirasçıya yüklediği borçlar ve yüklemeler, miras bırakan aksini öngörmedikçe yedek mirasçıyı da bağlar (Engin, 2003, s. 145 vd.).

3. ART MİRASÇI ATAMA (FEVKALADE İKAME)

3.1. Genel Olarak

Art mirasçı atama TMK 521-525 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu ikamede, miras bırakan art arda mirasçı olacak biçimde iki kişiyi (ön mirasçı ve art mirasçı) külli veya cüzi halef mirasçı olarak atamakta ve önceki mirasçıya, miras veya vasiyet konusu şeyi sonraki mirasçıya geçirme borcu yüklemektedir. TMK md. 521'e göre "*Miras bırakan ölüme bağlı tasarrufuyla ön mirasçı atadığı kişiyi mirası art mirasçıya devretmekle yükümlüdür.*" hükmünden miras bırakanın kendisine art arda mirasçı olacak kişileri belirleyebileceği anlaşılmaktadır. Yedek mirasçı atamada, miras bırakanın yedek mirasçı olarak belirlediği kişilerden ya biri ya diğeri hak sahibi olurken art mirasçı atamada her ikisi de mirasçı olmaktadır (Dural ve Öz, 2011, s. 169; Serozan ve Engin, 2008, s. 283; Antalya, 2009, s. 210; Ayan, 2009, s. 104). Örneğin; önce arkadaşım A ön mirasçım olsun, yeğenim B, 18 yaşına ulaşınca da o, art mirasçım olsun ya da mücevherlerim önce ön mirasçı olarak geliminin, geliminin ölümünden sonra da kız kardeşimin olsun (Serozan ve Engin, 2008, s. 283).

TMK md. 521/III'de düzenlenmiş olan "*Bu kurallar belirli mal bırakmada da uygulanır.*" hükmü gereğince bu yolla yalnızca mirasçı atanması değil, vasiyette yapılabileceği belirtilmiştir. Bu sebeple art mirasçı atanmasına ilişkin kurallar vasiyet alacaklısı atanması hali için de geçerlidir (Oğuzman, 1972, s. 155; Aybay, 2002, s. 44; Antalya, 2009, s. 210; Dural ve Öz, 2011, s. 169). Ancak belirtmek gerekir ki mirasçı atamadaki külli ve aynı etki ve tereke borçlarından sorumluluk vasiyet alacaklısı açısından söz konusu olmaz (Serozan ve Engin, 2008, s. 283).

İlk sırada mirasçı olan ve kendisine devretme yükümlülüğü getirilen mirasçı ön mirasçı; ondan sonra mirasçı olacak kişi ise art mirasçıdır. Ön mirasçı da art mirasçı da bu sıfatlarını miras bırakanın iradesinden alırlar. Her ikisi de miras bırakanın halefidir ve her ikisi açısından da halefiyet şart ya da ecele bağlanmıştır. Ön mirasçının hakkı yönünden bozucu şart ya da ecel, art mirasçının hakkı yönünden ise geciktirici şart ya da ecel söz konusudur (Oğuzman, 1972, s. 156; Kocayusufoğlu, 1978, s. 291; Serozan ve Engin, 2008, s. 283; Antalya, 2009, s. 211). Bu sebeple miras bırakanın, mirasçı atadığı kimseye terekede bulunan bazı malları başkasına vermesini öngördüğü bir tasarrufu, art mirasçı atama olmayıp ecele ya da şarta bağlı bir vasiyettir (Dural ve Öz, 2011, s. 169). Bununla birlikte art mirasçı ön mirasçının değil, miras bırakanın mirasçısıdır. Bu sebeple art mirasçının tayini ön mirasçıya bırakılamaz. Zira ön mirasçı, miras bırakanın ölüme bağlı tasarrufunu tamamlamaya ve değiştirmeye yetkili değildir (İmre ve Erman, 2004, s. 142).

Art mirasçı atamayla, miras bırakan hem istediği kişileri mirasçı yapabilmekte hem de geri de bıraktığı malvarlığının daha iyi yönetilmesini sağlamaktadır. Bu açıdan art mirasçı atama kurumu, miras bırakana daha geniş bir irade serbestisi imkânı tanımaktadır. Ancak bu serbesti sınırsız değildir. Zira TMK md. 521/II'ye göre miras bırakan art mirasçıya üçüncü bir kişiye mirasın bırakılması yükümlülüğünü yükleyemez. Aksi halde söz konusu bu tasarruf TMK md. 557/III gereğince hukuka aykırılık sebebiyle iptal edilir (Arbek, 2007, s. 39).

TMK md. 522/I “*Tasarrufta geçiş anı belirtilmemişse miras, ön mirasçının ölümüyle art mirasçıya geçer.*” hükmünden hareketle, art mirasçı atamada kural olarak şart söz konusudur denebilir. Yani miras bırakan herhangi bir olay ya da tarih göstermemişse, kural olarak ön mirasçının ölümüyle art mirasçı miras hakkına sahip olur. Ecel ise miras bırakanın, art mirasçıya mirasın geçmesini, kesin bir tarihe bağlaması durumunda söz konusu olacaktır. Ayrıca ecelden söz edebilmek için kesin bir tarihin yanı sıra, art mirasçının bu tarihte hayatta olmaması ihtimalinde, onun beklenen hakkının mirasçılara geçeceği de ölüme bağlı tasarrufta öngörülmüş olmalıdır. Zira TMK md. 525/II'ye göre art mirasçı geçiş anından önce ölürse, tasarrufta aksi öngörülmemişse, ön mirasçı kesin olarak mirası iktisap eder ve art mirasçı atama hükümsüz olur (Oğuzman, 1972, s. 156-157; Serozan ve Engin, 2008, s. 285-286; Dural ve Öz, 2011, s. 172. Farklı görüş için bkz.: İmre ve Erman, 2004, s. 144).

Art mirasçı da ön mirasçı da miras bırakanın külli halefi oldukları için tereke borçlarından kişisel malvarlıklarıyla sorumludurlar. Art mirasçı intikal anına kadar, ön mirasçı ise intikalden sonra tereke borçlarından sorumlu olur (Dural ve Öz, 2011, s. 169).

3.2. Art Mirasçı Atamanın Hükümleri

3.2.1. Mirasın Ön Mirasçıya Geçiş Aşaması

3.2.1.1. Ön Mirasçının Mirası Kazanması

Art mirasçı atamada her iki mirasçı da (ön ve art mirasçı) mirasçı sıfatına sahiptir. Ancak her iki mirasçının mirasçılığı da koşul ve belirli bir sürenin sona ermesine bağlanmıştır. Ön mirasçı, miras bırakanın ölümüyle tereke üzerinde, atanmış her mirasçının sahip olduğu haklara ve borçlara kanun gereği kendiliğinden sahip olur. Bu sebeple diğer mirasçılar gibi ön mirasçı da mirası reddetmek, mirası resmi deftere göre kabul etmek, resmi tasfiye istemek gibi haklara sahip olduğu gibi; tereke borçlarından da kişisel mallarıyla ve biden fazla mirasçı bulunması durumunda onlarla müteselsilen sorumludur. Ancak diğer mirasçılardan farklı olarak ön mirasçının, art mirasçıya mirası devir yükümlülüğü bulunmaktadır (TMK md. 524/II) (Aybay, 2002, s. 44; İmre ve Erman, 2004, s. 146-147; Antalya, 2009, s. 212-213; Dural ve Öz, 2011, s. 173).

Ön mirasçının, kendisine intikal eden mallar üzerinde intifa hakkına benzer bir hakka sahip olduğu belirtilmiştir (Oğuzman, 1972, s. 155; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 294; İmre ve Erman, 2004, s. 146; Antalya, 2009, s. 213). Ancak ön mirasçı intifa hakkı sahibinden farklı olarak, mülkiyet hakkına sahip olduğu için tam bir tasarruf yetkisine haizdir. Belirtmek gerekir ki tasarrufların geçerliliği, kendisine intikal edenleri bir zarara uğratmaksızın geçirmek yükümlülüğüyle sınırlıdır. Bu sebeple art mirasçının hakkına zarar verecek ya da sınırlayacak tasarrufları geçersizdir.

Ön mirasçının tasarruf işlemleri geçerli olduğu takdirde, terekeden çıkan mal ya da eşya yerine, tasarruf işlemi ile elde edilen değerler art mirasçıya geçer. Örneğin; ön mirasçı terekedeki malları satarak bir araba almışsa, bu arabanın mülkiyeti art mirasçıya devrolunur (İmre ve Erman, 2004, s. 147) ya da art mirasçıya verilecek bir tablo yanmış ve ön mirasçı sigortadan aldığı bedelle yeni bir tablo almışsa, almış olduğu bu tabloyu art mirasçıya vermek zorundadır (Özcan, 2008, s. 261).

3.2.1.2. Defter Tutulması

Ön mirasçı, art mirasçıya devretme yükümü ile mirasa sahip olur (TMK md. 524/II). Art mirasçı ön mirasçıya mirası devredene kadar miras üzerinde, ön mirasçının tam hakkı, art mirasçının ise beklenen hakkı vardır. Tasarruf yetkisine sahip olan ön mirasçının, art mirasçının hakkının tehlikeye düşmesine sebep olabilir. Bunu engellemek amacıyla MK md. 523'de bir takım kurallar düzenlenmiştir (Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 293; Ayiter, 1980, s. 84; Özcan, 2008, s. 262; Ayan, 2009, s. 104; Dural ve Öz, 2011, s. 175).

Devirle yükümlü olan atanmış mirasçıya geçen mirasın, TMK md. 523/I gereğince Sulh mahkemesince defteri tutulur. Bu bir ihtiyati tedbir mahiyetindedir (İmre ve Erman, 2004, s. 148). Bir grup malın devrinin

amaçlandığı tasarruflarda vasiyet konusunun tesliminden önce defter tutulması gereklidir. Zira bu hüküm emredicidir ve miras bırakan tarafından aksi öngörülemez (Dural ve Öz, 2011, s. 175).

Art mirasçı atama konusunda, diğer defter tutma hallerinden farklı olarak, Sulh mahkemesi, taleple bağlı olmaksızın kendiliğinden defter tutacaktır. Art mirasçı için bir tehlike bulunmasa da defterin tutulması gerekir (İmre ve Erman, 2004, s. 148). Tutulacak defter ön mirasçıya intikal eden mirasla onun kendi malvarlığının ayrılmasını sağlar. Art mirasçıya verilmesi gereken malların durumu ve miktarı hakkında defter aydınlatıcı bilgi verir ve ispat meselesi kolaylaşır (Oğuzman, 1972, s. 157; İmre ve Erman, 2004, s. 149). Buradaki defter tutma, terekenin tespitine ilişkin olduğu için sadece intikal eden malların gösterilmesi yeterli olup ayrıca değerinin gösterilmesi gerekmez (Dural ve Öz, 2011, s. 175).

3.2.1.3. Teminat (Güvence) Gösterilmesi

Medeni Kanun md. 523/II'ye göre miras bırakan açıkça muaf tutmadıkça mirasın teslimi için, ön mirasçının güvence göstermesi gerekir. Güvence art mirasçıyı muhtemel tehlikelere karşı koruyacak nitelikte olmalıdır. Bu teminatın türü ve miktarını ise hakim takdir eder (İmre ve Erman, 2004, s. 149; Antalya, 2009, s. 212). Bu hüküm emredici olmadığı için miras bırakan böyle bir güvence vermeden ön mirasçıyı başışık tutabilir. Eğer bir taşınmaz söz konusuysa değeri yeterli görüldüğü takdirde ayrıca güvence vermeye gerek olmadan, devirle yükümlü olan ön mirasçının, mirası geçirme yükümlülüğünün tapuya şerh verilmesi de mümkündür. Yani ön mirasçı teminat göstermek ya da tapuya şerh düşürmek noktasında seçme hakkına sahiptir (Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 293; Dural ve Öz, 2011, s. 176).

Tapuya şerh verilmesi ön mirasçının gayrimenkuller üzerindeki tasarruf yetkisini ortadan kaldırmaz. Ancak miras art mirasçıya intikal ettiğinde, art mirasçının haklarıyla bağdaşmayan bütün tasarruflar kısmen ya da tamamen geçersiz olurlar. Böylece iyi niyetle üçüncü kişilerin mülk edinmesi riski önlenmiş olur (Oğuzman, 1972, s. 157; Ayiter, 1980, s. 84; Serozan ve Engin, 2008, s. 288; Antalya, 2009, s. 212). Güvencenin yeterliliği konusunda ihtilaf çıkması durumunda hâkime başvurulur (İnan vd. 2008, s. 248). Teminat istemek için art mirasçının hakkının tehlikeye düştüğünü ispat etmesi gerekmez (Ayiter, 1980, s. 84). Son olarak belirtmek gerekir ki, güvence gösterilmesi, mirasın ön mirasçıya geçmesinin ön şartı olmayıp fiilen teslim edilmesiyle ilgilidir. Yeterli güvence gösterildiğinde miras ön mirasçıya teslim edilir, aksi halde mahkeme tarafından resmen idaresine karar verilir (Dural ve Öz, 2011, s. 176).

3.2.1.4. Mirasın Resmen Yönetimi

Art mirasçının beklenen hakkını koruyan bir diğer yol da TMK md. 523/III'de düzenlenmiş olan mirasın, mahkeme tarafından resmen idaresine karar verilmesidir. Bu hükme göre ön mirasçı, miras bırakan tarafından başışık tutulmamasına rağmen güvence göstermez ya da güvence gösterse de art mirasçının beklenen haklarını tehlikeye düşürürse, mahkeme mirasın resmen yönetimine karar verir (Oğuzman, 1972, s. 157; Serozan ve Engin, 2008, s. 288; Antalya, 2009, s. 212; Ayan, 2009, s. 105; Dural ve Öz, 2011, s. 176). Bir görüşe göre kanun da sayılan bu iki halin yanı sıra verilen güvencenin yeterli olmaması durumunda da resmen yönetime karar verilmesi mümkün olmalıdır (Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 293). Ayrıca ön mirasçının kötü yönetimi sebebiyle tereke mallarının değerini düşürmesi halinde de mirasın resmen yönetimine karar verilebilmelidir (İmre ve Erman, 2004, s. 151).

Mirasın resmen idaresine karar verilmesi için ön mirasçının kötü niyetli olması ya da zararın doğması gerekmez. Ayrıca art mirasçının talebi de zorunlu değildir (İmre ve Erman, 2004, s. 151). Miras bırakan tasarrufunda, teminat istenmeyeceğini belirtmişse, teminat verilmemesi sebebine dayanarak resmen idareye karar verilemez. Ancak ön mirasçının teminat vermekten muaf tutulması, art mirasçının haklarının tehlikeye düşürmesi durumunda, mahkemenin resmen idareye başvurmasını engellemez (Oğuzman, 1972, s. 157).

3.2.2. Mirasın Art Mirasçıya Geçiş Aşaması

Daha önce de belirtildiği üzere art mirasçının, mirasın kendisine geçiş anına kadar beklenen hakkı vardır ve geçiş ile beklenen hak tam hakka dönüşür. Art mirasçı geçiş şartları gerçekleştiği anda kanun gereği kendiliğinden mirası iktisap eder (Dural ve Öz, 2011, s. 177). Miras bırakan tarafından aksi belirtilmemişse miras, ön mirasçının ölümüyle art mirasçıya geçer (TMK md. 522/I). Miras bırakan art mirasçıya geçiş için başka bir vade ya da şart öngörmüşse, bu vadenin gelmesi ya da şartın gerçekleşmesiyle miras art mirasçıya intikal eder (Oğuzman, 1972, s. 158; İmre ve Erman, 2004, s. 151; Dural ve Öz, 2011, s. 177). Mirasın art mirasçıya intikal edebilmesi için, ön mirasçının ölümü anında ya da miras bırakanın şart veya vade öngörmesi halinde bu şart ya da vadenin gerçekleştiği anda art mirasçının hayatta olması gerekir. Aksi halde miras ön mirasçıda kalır (TMK md. 525/II). Ancak bu kural emredici değildir ve miras bırakan

böyle bir durumda kimin mirasçı olacağını belirleyebilir. Bu halde art mirasçı atama ile yedek mirasçı atama tasarruflarının bir arada olduğu söylenebilir (Oğuzman, 1972, s. 158; İnan vd. 2008, s. 249; Dural ve Öz, 2011, s. 177).

Miras bırakan, mirasın art mirasçıya geçişini bir şarta ya da vadeye bağlamışsa ve şart gerçekleşmeden ya da vade dolmadan ön mirasçı ölürse miras doğrudan art mirasçıya değil, teminat göstermeleri koşuluyla ön mirasçının mirasçılara geçer ve vadenin gelmesi veya şartın gerçekleşmesine kadar ön mirasçının mirasçılarında kalır (TMK md. 522/II) (Oğuzman, 1972, s. 158; Kocayusufoğlu, 1978, s. 292; Serozan ve Engin, 2008, s. 286; Antalya, 2009, s. 211). Devirle yükümlü olan ön mirasçının mirasçuları teminat vermezler ya da art mirasçının haklarını tehlikeye düşürecek davranışlarda bulunurlarsa terekenin resmen yönetimi söz konusu olacaktır (İnan vd. 2008, s. 248).

Cenin sonradan doğmak şartıyla art mirasçı sıfatına sahip olabilir. İkamenin açılması anında art mirasçı henüz ana rahmine düşmemişse art mirasçı sıfatını kazanamaz ve miras ön mirasçı ya da ön mirasçının mirasçılara intikal eder (İmre ve Erman, 2004, s. 151; İnan vd. 2008, s. 249; Ayan, 2009, s. 105).

Şartın gerçekleşmesi ya da vadenin gelmesinden önce de mirasın art mirasçıya geçmesi söz konusu olabilir. TMK md. 525/III'e göre ön mirasçı miras bırakanın ölümünde sağ değilse, mirastan yoksun kalmışsa ya da mirası reddetmişse miras art mirasçıya geçer. Bu kural emredici olmadığından, miras bırakan böyle bir ihtimalde kimin mirasçı olacağını belirleyebilir (Kocayusufoğlu, 1978, s. 293; İmre ve Erman, 2004, s. 152; İnan vd. 2008, s. 249; Serozan ve Engin, 2008, s. 286; Dural ve Öz, 2011, s. 177).

Art mirasçının mirasçılığı için öngörülmüş olan koşul gerçekleşmeden ya da vade gelmeden, art mirasçı ölürse ya da art mirasçı ikamenin açıldığı anda henüz doğmamışsa, miras kesin olarak ön mirasçıya; ön mirasçı ölmüşse ön mirasçının mirasçılara geçer (TMK md. 522/III ve 525). Ancak bu kural emredici değildir ve art mirasçı atama, yedek mirasçı atamaya pekiştirilerek aday kişi art mirasçı olmadığında onun yerine başkaları yedek mirasçı olarak atanabilir (TMK md. 525/II) (İmre ve Erman, 2004, s. 151; İnan vd. 2008, s. 249; Serozan ve Engin, 2008, s. 287).

Art mirasçı miras bırakanın külli halefidir ve mirasın kendisine intikalinden itibaren tereke borçlarından kişisel olarak sorumlu olur (İmre ve Erman, 2004, s. 153; Ayan, 2009, s. 105). Mirasın reddi, resmi tasfiye ya da resmi defter tutma süreleri de mirasın art mirasçıya geçişiyle işlemeye başlar (Öztaş, 2008, s. 262; Ayan, 2009, s. 105; Dural ve Öz, 2011, s. 178).

Mirasın art mirasçıya geçmesiyle birlikte ön mirasçının tereke üzerindeki mutlak hakkı son bulacaktır. Terekeye sadece zilyet durumunda kalan ön mirasçı, tereke değerlerini art mirasçıya intikal ettirmekten kaçınırsa ön mirasçı, art mirasçıya karşı tereke sebebiyle istihkak davası açarak tereke değerlerinin kendisine intikalini sağlayabilir (Akbiyık, 2003, s. 176).

3.3. Art Mirasçı Atanmasındaki Sakıncalar ve Sınırlamalar

Roma hukukunda *“Bir defa mirasçı olan, her zaman mirasçısıdır (Semel heres, semper heres)”* esası gereğince art mirasçı atama kurumu kabul edilmiyordu. Ancak aynı sonuca varabilmek için Roma hukukunda bazı yollara başvuruluyordu. Miras bırakan, tereke mallarının sonradan diğer bir kişiye devredilmesini mirasçılardan istiyor ve buna Roma hukukunda Fidei Commissum (bir kimseye inanarak onun iyi niyetine bırakma) deniliyordu (Ayiter, 1980, s. 82; İmre ve Zahit, 2004, s. 144).

Art mirasçı atama Orta çağda, Avrupa’da büyük önem kazandı ve birbiri ardına yapılarak ölenin mallarının uzun süre aynı aile içinde kalması sağlandı. Bu sayede soylular sınıfını oluşturan aileler, kendilerine ait malların başkalarının eline geçmesini önledi ve Feodalite rejimi güç kazandı (Ayiter, 1980, s. 82; İmre ve Zahit, 2004, s. 144).

Mülkiyet hakkını sınırlaması sebebiyle, art mirasçı atamanın önemli sakıncaları vardı. Zira hak sahipleri malvarlığını gelecek kuşaklara aktarmak zorunda oldukları için malvarlıklarından tam olarak faydalanamıyorlardı. Tasarruf serbestisini kısıtlayan feodalite kurumları 1789 Fransız İhtilali ile ortadan kaldırıldı. Günümüzde de Medeni Kanunlar art mirasçı atama tasarrufunu kaldırmışlardır (Ayiter, 1980, s. 82; İmre ve Zahit, 2004, s. 144-145).

Art mirasçılığa ilişkin getirilen en önemli eleştiri, herhangi bir sınırlama olmaksızın art mirasçılığın kabul edilmesi durumunda, bir malvarlığının tamamını ya da belirli bir kısmının, terekeye dahil olan münferit tek bir malın artık tedavülden kalkacağı, dolayısıyla da bu durumun bugünkü ekonomik hayat ile bir çelişki yaratacağı ve orta çağın fidei-komisine benzer bir durum yaratacağı endişesidir. (Dural ve Öz, 2011, s. 170) Gerçekten art mirasçı atama tasarrufu, miras bırakanın, malvarlığını aile içinde dondurup TMK md.

372/II'de yasaklanmış olan aile fidei-komilerini ihya etme riski taşımaktadır. Art mirasçı atama terekeye ait bir malın ya da terekenin bir kısmının ekonomik olarak tedavülden kalkması sonucunu doğurabilir (Arbek, 2007, s. 39; Serozan ve Engin, 2008, s. 285). Diğer bir endişe ise, miras bırakanın, ikamenin açılma tarihini çok ileri atıp ön mirasçılarının sayısını arttırarak feodal yapılar ve aile fide-ikomilerini ihya etme yasağını dolanabilmesi ihtimalidir (Serozan ve Engin, 2008, s. 285).

Kanun koyucu bu endişeleri bertaraf etmek için TMK md. 521/II'de "*Aynı yükümlülük art mirasçıya yüklenemez.*" diyerek art mirasçılığı bir dereceli olarak sınırlamıştır. Miras bırakan yalnızca ön mirasçıya mirası devretme mükellefiyeti yükleyebilir, art mirasçıya böyle bir mükellefiyet yükleyemez (Oğuzman, 1972, s. 155). Zira fidei-commissum uygulamasının aile vakıfları perdesi altında devamı etmesi TMK md. 372/2 ile önlenmiştir. TMK md. 521/II halefe halef, namzete namzet belirleyen ölüme bağlı tasarruf kurallarını yasaklayan bir hükümdür (Hatemi, 2004, s. 95). Söz konusu bu hüküm aile vakıflarının daimi olarak aile fertlerine özgülenemeyeceği kuralına uygun olup emredici niteliktedir ve miras bırakanın aksi yönde koyacağı kayıtlar geçersizdir (Ayan, 2009, s. 104).

TMK md. 569'da miras bırakanın art mirasçı ataması tasarrufuna bir sınırlama getirilmiştir. Söz konusu bu hükme göre ön mirasçı eğer bir saklı paylı mirasçıysa, onun saklı payı üzerinden art mirasçılık yoluyla tasarrufta bulunulamayacağı için saklı payı aşan kısmın tenkisi istenebilir (Oğuzman, 1972, s. 157; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 432; İnan vd. 2008, s. 249; İmre ve Erman, 2004, s. 143; Öztan, 2008, s. 260; Dural ve Öz, 2011, s. 173).

3.4. Kurucu (İnşai) İkameler

Miras bırakan bazen açıkça bir ikame yapmaz. Ancak onun son isteklerini yerine getirmek sadece fevkalade ikameyle mümkün olur. Başka bir ifadeyle, miras bırakanın açıkça bir ikame yapmış olmamasına rağmen tasarrufun sonuçları bir ikameyle ortaya çıkmaktadır. Miras bırakanın böyle bir ikameyi öngörmemiş olmasına rağmen, yasal mirasçılar ön mirasçı rolü oynamakta ve kurucu ikameden söz edilmektedir (Oğuzman, 1972, s. 159; İmre ve Erman, 2004, s. 146).

Kurucu ikame miras bırakanın açık iradesinden değil, yasa gereği oluşmaktadır. İkameyi kurup yaratan bizzat yasadır. Şu üç şekilde yasa gereği kurucu ikame söz konusu olmaktadır (Oğuzman, 1972, s. 159-160; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 291; Ayiter, 1980, s. 87; İmre ve Erman, 2004, s. 146; İnan vd. 2008, s. 146; Serozan ve Engin, 2008, s. 288):

- TMK md. 515'e göre geciktirici şarta bağlı olarak mirasçı atanmışsa geciktirici şart gerçekleşinceye kadar yasal mirasçılar mirasçı olacak, şart gerçekleşince atanmış mirasçılar mirasçı sıfatını kazanacaklardır. Örneğin; M, A'yı üniversiteden mezun olması şartıyla mirasçısı olarak atıyor. Miras açıldığında A henüz üniversitede mezun olmadığı için şart gerçekleşmemiş ve dolayısıyla mirasa hak kazanamayacaktır. Böyle bir durumda M'nin yasal mirasçıları, mirası A'ya devretmek koşuluyla mirasa hak kazanacaklardır.
- Miras açıldığında mirasçılar arasında cenin olarak dahi henüz mevcut olmayan, ancak ileride dünyaya gelmesi muhtemel bir mirasçı varsa, bu mirasçı doğana kadar, mevcut mirasçılar ile atanmış bu mirasçı arasında bir art mirasçılık ilişkisi vardır. Örneğin, M'nin mücevherlerini, henüz evli olmayan A'nın ileride doğacak çocuğuna bırakması.
- Ölüme bağlı tasarruflarda vakıf tüzel kişilik kazanıncaya kadar, vakfa özgülenen mallara ilişkin olarak yasal mirasçılar ile vakıf arasında bir art mirasçılık ilişkisi söz konusudur.

Kurucu ikamede yasal mirasçılar ön mirasçı, atanmış mirasçılar ise art mirasçı konumundadır (Oğuzman, 1972, s. 160; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, s. 291). Son olarak belirtmek gerekir ki, art mirasçı atamaya ilişkin hükümlerin, kıyasen kurucu ikame durumları için de uygulanacağı kabul edilmektedir (Oğuzman, 1972, s. 160; İnan vd. 2008, s. 244).

4. SONUÇ

Türk Medeni Kanunu'nda, miras bırakanın yedek ve art mirasçı atamasına imkân tanınmıştır. Bu da miras bırakanın irade serbestisinin daha da genişletmiştir. Miras bırakan tarafından mirasçı ya da vasiyet alacaklısı olarak atanan kişi ya da kişiler herhangi bir sebeple mirasçı ya da vasiyet alacaklısı sıfatını kazanamazsa, bunların yerine kimin mirasçı olacağını tayin edilmesine yedek mirasçı atama denir TMK md. 520 ile ölüme bağlı tasarrufla lehine kazandırma yapılan kimsenin herhangi bir sebeple bu kazandırmayı elde edememesi durumunda, onun yerini yasal mirasçılarının alacağı kuralına da bir istisna getirilmiştir.

Türk Medeni Kanunu md. 521-525 arsında art mirasçı atama düzenlenmiştir. Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere art mirasçılık yedek mirasçılıktan tamamen farklıdır. Zira art mirasçılıkta, miras bırakan hem ön mirasçının hem de art mirasçının mirasçı olmasını sağlamaktadır.

Art mirasçı atamada miras bırakana tanınan irade serbestisi sınırsız değildir. Zira sınırsız art mirasçı atama hakkı terekeye ait malların ekonomik olarak tedavülden kalkması sonucunu doğurabilir ki bu da ekonominin temel ilkeleriyle bağdaşmaz. Kanun koyucu bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için TMK md. 521/II'de art mirasçılığı bir dereceli olarak sınırlamıştır.

Ölüme bağlı tasarrufta miras bırakanın açıkça ikame yapmamış olmasına rağmen tasarrufun sonuçlarını bir ikame ortaya çıkarıyorsa kurucu ikame söz konusudur. Kurucu ikame, miras bırakanın iradesinden kaynaklanmamakta, yasa gereği oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, C. (2003). *Miras Sebebiyle İstihkak Davası*, Der Yayınları
- Antalya, G. (2009). *Miras Hukuku*, Seçkin Yayıncılık.
- Ayan, M. (2009). *Miras Hukuku*, Adalet Yayınları
- Aybay, A. (2003). *Miras Hukuku Dersleri*, Safa Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri
- Ayiter, N. (1989). *Miras Hukuku*, Yetkin Yayınları
- Arbek, Ö. (2007). *Miras Hukukunda Ölüme Bağlı İşlemlerde İrade Serbestisi Sınırları ve Müeyyidesi*, Yetkin Yayınları
- Dural, M. (1980). *Miras Sözleşmeleri*, Fakülteler Matbaası
- Dural M./Öz, T. (2011). *Türk Özel Hukuku Miras Hukuku*, Filiz Kitabevi
- Engin, B. İ. (2003). *Yedek Mirasçılık*, Filiz Kitabevi
- Gençcan, Ö. U. (2008). *Miras Hukuku*, Yetkin Yayınları
- Hatemi, H. (2004). *Miras Hukuku*, Yetkin Yayınları
- İmre, Z./Erman, H. (2004). *Miras Hukuku*, Der Yayınları
- İnal, N. (2005). *Miras Davaları*, Seçkin Yayıncılık
- İnan, A. N./Ertuş, Ş./Albaş, H.(2008). *Miras Hukuku*, Seçkin Yayıncılık
- Kocayusufpaşaoğlu, N. (1978). *Miras Hukuku*, Filiz Kitabevi
- Oğuzman, K. (1972) *Miras Hukuku Dersleri*, Fakülteler Matbaası
- Öztan, B. (2008), *Miras Hukuku (Tablolar ve Örneklerle)*, Yetkin Yayınları
- Özğür, A. İ. (2005). *Miras Hukuku, C. I*, Bilge Yayınevi
- Serozan, R./Engin, B. İ. (2008). *Miras Hukuku*, Seçkin Yayıncılık